

LEXIKON DER KINDER- UND JUGENDLITERATUR

(Lexikon a gyermek- és az ifjúsági irodalomról)

Beltz Verlag, Weinheim und Basel, 1975

Előzmények

A Majna menti Frankfurt nevének említése a könyvet tisztelők emlékezetében az évenként ismétlődő nagy nemzetközi könyvkiállítást és könyvvásárt idézi fel. Az irodalmárok egy szűkebb köre azonban arról is tájékozott, hogy Frankfurtban működik az Ifjúsági Könyvkutató Intézet (Institut für Jugendbuchforschung), amely az egyetlen ilyen jellegű tudományos intézmény ma Európában. Oktató és kutató tevékenységét a Johann Wolfgang Goethe Egyetem keretei közt fejtí ki. Igazgatója dr. Klaus Doderer egyetemi tanár, az ifjúsági irodalom nemzetközileg elismert szaktekintélye.

Doderer az intézet működésének kezdeti időszakától foglalkoztatta egy olyan könyv terve, amely tudományos szinten mindarról tájékoztatást adna, ami a gyermek- és az ifjúsági irodalomról az évszázadok során Németországban, de más országokban is felhalmozódott. A kétségtelenül merésznek tűnő terv megvalósítása azonban ekkor még nehezen legyőzhető akadályokba ütközött, amelyeket Doderer a következőkben jelölt meg:

– A régi és magát makacsul tartó előítéletek a gyermek- és az ifjúsági irodalommal szemben, amely az irodalomnak ezt a területét nem akarja komolyan venni, tudományos vizsgálódási területnek elismerni. Egyik szimptomája, hogy jelentős ifjúsági művek szerzői nem kapnak helyet az irodalomtörténetekben.

– Figyelmen kívül marad mind a tartalmat, mind a társadalmi hatását tekintve, amit a 19–20. század írói e téren alkottak.

– Hiányoznak azok az intézmények, amelyek az ide sorolható művek szakszerű könyvtári gondozását és tudományos feltárását elvégzik s így a forrásokat hozzáférhetővé teszik. (Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur. Erster Band: A-H. Beltz Verlag, Weinheim u. Basel. 1975. Vorwort des Herausgebers.)

A második világháborút követő évtizedek azonban fordulópontot jelentettek a gyermek- és az ifjúsági irodalom megítélésében. Ha vontatottan is, de a közvélemény kezdi felismerni és elismerni társadalmi jelentőségét. Különösen a fiatalok nevelésében, személyiségük formálásában játszott szerepével érvelnek. *Richard Bamberger* bécsi professzor az irodalomnak ezt az ágazatát a „nevelés nagyhatalmának” nevezi s a háborút követően mozgalmat indít az osztrák fiatalok olvasási kultúrájának fejlesztésére, a ponyvairodalom befolyásának az ellensúlyozására.

A 60-as évek táján más országokban is fokozódik az érdeklődés a gyermek- és az ifjúsági irodalom iránt. A felgyorsult fejlődés az intenzívebb kutatások következménye, amelyben más tudományok (pszichológia, pedagógia, esztétika stb.) is részt vesznek. Különösen szembeszökő az előhaladás az olvasásszociológia és a gyermekirodalom múltjának, vagy az illusztrációk szerepének tanulmányozása terén. Mindezek együttesen megérlelték a feltételeket a Doderer által tervezett mű elkészítésére. A kezdeményezés nemzetközi körökben is visszhangra talált. A Német Kutatótársaság (Deutsche Forschungsgesellschaft) erkölcsi és anyagi támogatásával végre elkezdődhetnek a tényleges munkálatok.

Az Ifjúsági Könyvkutató Intézet munkatársaiból alakult szerkesztő bizottság a kiadóvállalattal (Beltz Verlag) együtt olyan lexikon megalkotását tűzte ki célul, amely enciklopédikus előadásban összefoglalja mindazt a tudást és tapasztalatot, amely szétszórtan fellelhető a gyermek- és az ifjúsági irodalomról, valamint a vele kapcsolatos területekről.

A megvalósult terv szerint a lexikon koncepcióját a következők jellemzik: *a)* Stílusában a kézi-könyvhöz áll közel, érthető tehát, hogy minél alaposabb tájékoztatást igyekszik nyújtani. – *b)* A szócikkek a lehetőséghez képest objektíven informálnak a szóban forgó témákról. Íróik azonban bizonyos mértékig saját álláspontjukat is érvényre juttatják. Ez a körülmény indokolja, hogy a szócikkek többségénél az írók nevét is feltüntették. – *c)* Ma már a gyermek- és az ifjúsági irodalom fogalmát nem meríti ki a nyomtatott könyv, sem a folyóirat és újság. Ide tartozónak kell vennünk az audio-vizuális médiákat is mint a hanglez, rádió- és televízióműsorokat. A szerkesztőség az irodalomközvetítők funkcióegységét és kapcsolatát igyekezett figyelembe venni. – *d)* A gyermek- és az ifjúsági irodalom nemzetközi összefüggéseit tudatosan hangsúlyozzák. Vonatkozik a megállapítás az alkalmazott irodalomdidaktikára és más területekre is (kiadók, könyvtárak, irodalmi díjak stb.). A lexikon nemzetközi jellege még nagyobb hangsúlyt kap azáltal, hogy helyet kapott benne számos ország gyermek- és ifjúsági irodalmának bemutatása.

Anyaggyűjtés, rendszerezés

A lexikon készítőinek minden bizonnyal a legnagyobb gondot az anyag összegyűjtése, megrostálása és egységes művé rendezése jelenthette. Hiszen az anyag összegyűjtésében öt kontinens 360 szakembere vett részt. Az elrendezés bonyolult művelete a következő területekre terjedt ki: a gyermek- és az ifjúsági irodalom országonkénti története és sajátos megjelenési formái; írók és illusztrátorok életrajza, műveik, azok hatásának jellemzése; teoretikusok és irodalompedagógusok életrajza és munkássága; a gyermek- és az ifjúsági irodalom műfajai, szövegfelelései, könyvformái, kiemelkedő alkotásai; könyvkiadók, a gyermek- és az ifjúsági irodalmat ösztönző intézmények, szervezetek, irodalmi díjak; olvasáskutatás és az irodalomdidaktika területei; illusztrációk; mind a négy kötetre kiterjedő személyi és tárgyregiszter.

A lexikon 2800 kéthasábos oldalán 2100 szócikk és 640 kép foglal helyet.

A szerkesztőknek sikerült következetesen érvényesíteni azt az álláspontot, hogy az irodalom komplex fogalmából kiindulva, az irodalmat mint művészi alkotást és esztétikai feldolgozási módot értelmezzék. Ez a szemléletmód nemcsak a felületen tükröződik, hanem realizálódik is a lexikon szócikkeiben.

A lexikon köteteiről

A négykötetes mű 1974 és 1982 között jelent meg, – ami szinte az egész világra kiterjedő szervező munkát figyelembe véve, rendkívüli szerkesztői teljesítmény. A következőkben megkíséreljük kissé részletesebben is felvázolni az egyes kötetek tartalmi jellemzőit és a velük kapcsolatos kérdéseket.

Az *első kötet* 1974-ben látott napvilágot. Elkészítésében 65 – köztük számos külföldi – szakember működött közre. Azért is érdekes adat ez, mert mint látni fogjuk, a külső munkatársak száma később jelentősen megnövekszik, s vele együtt nő a szócikkek száma és a kötetek terjedelme is. A fejlődés főként azoknál a szócikkeknel mutatkozik meg, amelyek szerzői időszerű információs anyagot dolgoztak fel, például: „Tekintélyellenes gyermek- és ifjúsági irodalom”, „Munka”, „Úrutazás”, „Felvilágosító könyv”, „Képeskönyv”, „Ponyvaolvasmányok” stb.

Az országok irodalmi portréját bemutató szócikkek terjedelmében szembetűnő aránytalanságok figyelhetők meg. Amíg például Brazília, Kína, Finnország, az NDK vagy az NSZK gyermek- és ifjúsági irodalmáról 4–7 oldal szól, addig Franciaországra 16, Nagy-Britanniára pedig 34 oldal jutott. A szerkesztés feladata lett volna, hogy a kirívó különbségeket megszüntesse, de legalábbis csökkentse. Sajnos ez valamennyi kötetben fellelhető.

A *második kötet* 1977-ben jelent meg 625 oldalon. A külső munkatársak száma kétszeresére nőtt. Tartalmát vizsgálva figyelmet érdemel a „gyermek-” és az „ifjúsági” kezdetű szócikkek sokasága.

Arról tanúskodnak, hogy a gyermek- és az ifjúsági irodalom számos új területtel bővült, ami egyben a kutatás és a kritika számára is a feladatok jelentős növekedését jelenti. Elég ha csupán a következő fogalmakra hivatkozunk: „Gyermek- és ifjúsági könyvtár”, „Gyermek- és ifjúsági irodalom”, „Gyermekvers”, „Gyermek- és ifjúsági folyóirat”, „Gyermek- és ifjúsági televízió”, „Gyermekfilm”, „Gyermek- és ifjúsági rádió”, „Gyermekhanglemez”, „Gyermekszínház”, „Gyermekművészet”, „Ifjúsági sajtó”. Az új elnevezések tudatosítják az olvasóban, hogy a modern médiák egyre nagyobb mértékben olyan tartalmakat is közvetítenek, amelyek korábban a könyv kizárólagos feladata körébe tartoztak. Az irodalom fogalmának és kutatási területének szükséges kibővítését különösen a második kötet szócikkei taglalják, – megjegyezve, hogy ez az új szemléletmód az 1970-es évektől vált általánossá.

Bő tájékoztatást nyújt a kötet a nemzeti és nemzetközi intézményekről, szervezetekről, amelyek a gyermek- és az ifjúsági irodalom vagy az olvasáskutatás ösztönzését tekintik feladatuknak. Ilyen pl. az Ifjúsági Könyv Nemzetközi Kuratóriuma (IBBY), a Nemzetközi Ifjúsági Könyvtár (IJB), a Nemzetközi Gyermekirodalmi Kutató Társaság (IRSCL), a Nemzetközi Gyermekirodalmi és Olvasáskutató Intézet (Bécs), a Szocialista Gyermekirodalom Kuratóriuma (NDK), – hogy csak az ismertebbeket említsük.

A külföldi írók közül példaként emelem ki a gazdag névsorból az *Erich Kästner*, *Selma Lagerlöf*, *Lindgren Astrid*, *Vladimir Majakovszkij*, *Mira Lobe*, *Karl May*, *Herman Melville*, *Anna Müller-Tannewitz (Anna Jürgen)*, *Anton Makarenko*, *Freiherr von Münchhausen és Osztrovszkij*, – a magyarok közül pedig a *Mikszáth Kálmán*, *Molnár Ferenc*, *Móra Ferenc*, *Mándy Iván*, *Kormos István* és *Janikovszky Éva* munkásságát ismertető szócikkeket.

Az országok gyermek- és ifjúsági irodalmának bemutatása a második kötetben is folytatódik. India, Izrael, Kanada, Hollandia, Nigéria irodalmi portréjának felvázolása 3–4 oldalon történik. Japán, Ausztria, Jugoszlávia már 7–10, Olaszország 15, Norvégia pedig 17 oldalt vesz igénybe. Az arányok egyeztetésére itt is sor kerülhetett volna.

A kiadó, úgy látszik, hogy érvényesítette az első kötet kapcsán szerzett tapasztalatait és javított a tipográfia kialakításán. Ezzel áttekinthetőbb és könnyebben olvasható lett a szöveg. A képek számának mérsékelt növelésével és körültekintőbb válogatásával pedig sikerült emelnie az egyébként is nagy gonddal szerkesztett kötet esztétikai hatását.

A *harmadik kötet* 1979. évi megjelenési dátummal a legterjedelmesebb (863 old.) elődei közt. 160 külső munkatárs működött közre elkészítésében. Lényeges változtatás, hogy az írók, illusztrátorok és szakemberek keresztnévét nem rövidítve, hanem teljesen kiírva tünteti fel. Ez megkönnyíti a személyek azonosítását s így elkerülhető a nevek összecserélése.

Az alfabetikus sorrendből következően az európai szocialista országok gyermek- és ifjúsági irodalmát bemutató szócikkek jelentős része (Csehszlovákia 15, Lengyelország 13, Magyarország 8, Románia 6, a Szovjetunió 30 oldalon) ebben a kötetben kapott helyet. A Harmadik világ országai közül Pakisztán, Peru, Puerto Rico, Szenegál, Sri Lanka (Ceylon), Szingapúr, Tanzánia, Uganda, Uruguay és Venezuela gyermek- és ifjúsági irodalmáról tájékozódhat az olvasó. A Spanyolország és Svédország irodalmáról felvázolt kép meglepő gazdagságával vonja magára a figyelmet.

A tárgyi szócikkek szintén sok újdonságot tartalmaznak. Egy-egy fogalomról olykor tanulmánynak beillő cikket találni. Például: „Szexuális nevelés” (7 old.), „Gyermekkönyvek tipográfiája” (8 old.), „Az iskoláskort megelőző irodalmi nevelés” (20 old.). A kisebb terjedelmű szócikkek közül megemlíthjük: „Realizmus”, „Robinsonádok”, „Romantika”, „Szürrealizmus”, „Utópia”, „Sci-fi”, „Fotoképeskönyv”, „Bábtörténetek”, „Trükkfilm”, „Diákújság”, „Szótárak gyermekek és ifjak részére”, „Az újság mint a gyermekek és az ifjak olvasmánya”, „Zsebkönyv”, „Gyermekkönyvek cenzúrája”, „Gyermekkönyvek fordítása”, „Faji konfliktus a gyermekirodalomban”.

A többi kötethez hasonlóan, a szócikkek végén a téma válogatott szakirodalmá található.

Az írók, illusztrátorok és teoretikusok nagy számából csupán néhány név – elsősorban a nálunk is ismert nevek – felsorolására szorítkozhatunk. Írók: *Charles Perrault*, *Ottfried Preussler*, *Alexander Puskin*, *Gianni Rodari*, *Saint-Exupéry*, *Natalja Sac*, *Johanna Spyri*, *Robert Stevenson*, *Jonathan Swift*, *Lev Tolsztoj*, *Jules Verne*, *Mark Twain*, *Liselotte Welskopf-Henrich*, *Wilde Oscar* és *Ursula Wölfel*. Illusztrátorok: *Maurice Sendak* és *Kota Taninchi*. Teoretikusok: *Heinrich Joachim Wolgast*, *Walter Scherf*, *Máry Örvig* és *Heinz Weggehaupt*. A magyar írók közül: *Petőfi Sándor*, *Szabó Magda*, *Szentiványi Jenő*, *Thúry Szusza*, *Weöres Sándor* és *Zelk Zoltán*, – míg az illusztrátorok közül *Réber László*, *Reich Károly* és *Würtz Adam* szerepelnek önálló szócikkel a kötetben.

A lexikon *negyedik kötete* 1982 nyarán jelent meg 705 oldalon 143 képpel. A pót- és regiszterkötet jellegű könyv az előző kötetek koncepcióját követi, és keletkezése időszakának ismeretszintjét tükrözi. Az alfabetikusan elrendezett szócikkek mindazt tartalmazzák, ami a korábbi kötetekből kimaradt, illetve csak később vált közlésre érett anyaggá (pl. fiatal írók, illusztrátorok színrelépése, új irodalmi irányzatok megerősödése stb.). Tartalmi munkálataiban 123 szakember működött közre. Az 558 szócikk tartalmi összetételét példákön igyekszünk érzékeltetni, ami szemlélteti a gyermek- és az ifjúsági irodalom fogalmi körének kiszélesedését s egyben a kifogásolt korábbi hiányosságok megszüntetését is.

A pótkötet 11 ország irodalmi portréját tartalmazza. Jó részük a fejlődő országok csoportjához tartozik (Bolívia, Ghana, Indonézia, Kolumbia, Kuba, Mexikó, Paraguay). Négy fejlett ország is feltalálható köztük (Görögország, Írország, Luxemburg, Portugália). Megjelenésük a kötetben megerősíti *Richard Bamberger* professzor ama kijelentését, hogy ma már helyes „ifjúsági világ-irodalom”-ról beszélni. A cikleteket olvasva pedig győződhetünk meg, hogy a Harmadik világ országainak kultúrpolitikusai nagy figyelemmel kísérik és támogatásban részesítik a gyermek- és az ifjúsági irodalmat. Kuba nyújtja talán erre a legmeggyőzőbb bizonyítékot.

A tárgyi szócikkek köre is számos fontos fogalommal egészül ki a negyedik kötetben. Elég csak a következőket megemlíteni: „Képtörténet”, „Kifestőkönyv”, „Karikatúra”, „Illusztrációk a gyermek- és az ifjúsági könyvekben”, „Jeansirodalom”, „Szerelmi történet”, „Iskolai történet”, „Varázslat”, „Paródia”, „Közmondás”, „Novella”, „Papírszínház”, „Bolognai gyermekkönyvvásár” stb.

Az írók jegyzékén több új név tűnik fel, akiknek munkássága más országokban is ismert. Közéjük tartozik *Edmondo de Amicis*, *Agnija Barto*, *Courts-Mahler*, *Jean Effel*, *Paula Fox*, *Max Jacob*, *Lev Abramovics Kassil*, *Charles Lamb*, *Thomas Mayne Reid*, *Felix Saltén*, *B. Traven*, az illusztrátor *Jan Lööf*. A gyermekirodalom tudományos kutatói közül kiemelkedik *Lucia Binder*, *Hans Giehl* és *Igor Motyasov* elméleti munkássága. A negyedik kötetben találjuk azoknak a magyar íróknak egy-némelyikét is, akik korábban valamilyen okból nem kerülhettek be az első kötetbe (*Fekete István*, *Gárdonyi Géza* és *Hegedűs Géza*). A korai szocializmus gyermek- és ifjúsági irodalmának jeles szerzői *Jürgen Brand*, *Ernst Friedrich* és *Minna Kautsky*. A pótkötetben szerepel *Balázs Béla* is, akinek munkásságát másfél oldalas szócikk mutatja be 1945-ig terjedően.

A teljes mű információs kapacitásának felhasználására a negyedik kötet végén 150 oldalon alfabetikusan elrendezett személyi és tárgymutató található. Ötletes szerkesztése megkönnyíti a gyors, pontos és a négy kötetre kiterjedő tájékozódást akkor is, ha a keresett személy vagy tárgyi jellegű fogalom nem kapott volna önálló szócikket, hanem csak valahol szöveg közt lelhető fel.

A lexikon képei

Nemcsak az egyes kötetek szép nyomdatechnikai megoldásai és a szemet gyönyörködtető tipográfia lephetik meg az olvasót, hanem az igen változatos képanyag is. Portrék, illusztrációk, címlapok és könyvek részletei váltogatják egymást. Jól kivehető a szerkesztők fő törekvése, hogy ha mozaikszerűen is, de érzékeltessék a fejlődési vonalat (sőt vonulatot) és stílusirányzatokat a gyermek- és az ifjúsági könyvekben. Ezt a célt szolgálják az előfutárok is: az ábécéskönyvek, a vallásos nevelést segítő gyermekkönyvek vagy az *Orbis pictus*-kiadások bemutatása. Szemlélteti a lexikon a képek szerepét a könyvek különféle csoportjánál is, mint amilyen például az ismeretterjesztő könyv, a rimes verses könyvek, a játékkönyvek vagy a művészi képeskönyvek. Olykor az egész oldalt kitöltő kép nemcsak díszíti a könyvet, hanem lényegesen kiegészíti és elmélyíti a szövegek mondanivalóit, felerősíti az érzelmi-hangulati hatásokat. Különösen érvényes ez a színes képekre. A kiadó nyilván pénzügyi okokból mondott le a színes nyomatok alkalmazásáról, ami éppen a képeskönyvekről nyújtott információk esetében sajnálatos. A fehér-fekete technika nem érzékelteti kellőképpen az eredeti mű színes képeinek sem pszichológiai, sem pedig esztétikai hatását.

Egyéb kritikai megjegyzések

Mielőtt a lexikon értékeiről mérleget készítenénk, szükséges néhány kritikai észrevétellel kiegészíteni a korábban mondottakat. Úgy véljük, hogy ezek hasznos szempontokul szolgálhatnak a művet forgató szakemberek számára.

Arra hívjuk fel a figyelmet elsőként, hogy a lexikon tervének a felmerülése (1963) és a teljes mű kiadása (1982) között kerekén két évtized telt el. Érthető tehát, ha a gyermek- és az ifjúsági irodalomról közölt nézetek ma más megvilágításba kerülnek, mint 10–15 évvel ezelőtt. Az időközben lezajlott kutatások, az egyes társadalmakban végbement mozgások és változások jelentősen módosíthatják e terület szakembereinek szemléletét is. Kevés idő jutott arra, hogy a cikkek írói és a szerkesztők a kutatások eredményeit és a változásokat figyelembe véve ártérkéljék a rendelkezésükre álló adatokat, nézeteket és álláspontokat.

A lexikon főszerkesztője, *Doderer* professzor azt írja a mű előszavában, hogy a jelenről adott információk az NSZK-szakemberek nézőpontját tükrözik: német szemszögből német tudományos álláspontot képviselnek. Helytelen lenne a kijelentést egyoldalúan értelmezni, de a művet használók jó, ha erre is tekintettel vannak. Mi, magyarok például ezt a körülményt oly módon érzékeljük, hogy számos jelentős magyar ifjúsági író, nemzetközileg elismert illusztrátor és könyvművész munkásságát nem mutathattuk be önálló szócikkekben. Sőt, a Magyarországról készült összefoglaló szócikkben is csak röviden jellemezhetjük érdemeiket. Persze átgondoltabb szerkesztéssel el lehetett volna érní, hogy több hely jusson más országok jelentős írói, művészei, teoretikusai bemutatására. Egyik megoldási módnak kínálkozott például, hogy a tárgyi szócikkek olykor túlméretezett terjedelmét (pl. szexuális nevelés 7 old., gyermekkönyvek tipográfiája 8 old., iskoláskor előtti nevelés 20 old.) csökkentsek. Ugyanezt meg lehetett volna tenni több ország szócikkének a megrövidítésével is. A lexikon azonban elkészült s most már csak jó esetben számíthatunk arra, hogy a későbbi kiadásokban a kifogásolt hiányosságokat kiküszöböljük.

Egyetértünk *Heinz Steuer* osztrák szakember megállapításával, hogy a lexikonban túlzott hangsúlyt kapott a történetiség szempontja. (*Jugend und Buch*, 1975, 4. 23–26. old.) Főleg azokra a szerzőkre érvényes ez, akik gyermek- és ifjúsági műveket „is” írtak, vagy ebből a szempontból jelentős személyek. Ennek eredményeképpen például *Goethe* terjedelmesebb (5 old.) méltatásban részesült, mint *W. Hauff* vagy *H. Hoffmann* (1 és fél old.), akik a gyermekirodalom kiemelkedő személyiségei. A példákat tovább sorolhatnánk. A történetiség túltengéséről tanúskodnak a lexikonba felvett illusztrációk is.

Ha elfogadjuk is a múltra való tekintés hangsúlyozását (de nem túlhangsúlyozását) arra hivatkozva, hogy általa a jelen produktumai és megnyilvánulásai könnyebben és helyesebben értelmezhetők, – a lexikon akkor sem képes adni a gyermek- és az ifjúsági irodalom valóságának összképét és összefüggéseit. Az adatok és elemzések, amelyek ehhez szükségesek lennének, szócikkekre szétosztva nem teszik lehetővé az összetartozó részek és elemek együttlátását.

A lexikon jelentősége

Az igény, amely a lexikont létrehozta, világos és tartalmilag pontosan körülírható: nyújtson tájékoztatást a gyermek- és az ifjúsági irodalom egész területéről, az írók, illusztrátorok, a kiadók és kiadóvállalatok, teoretikusok, kritikusok tevékenységéről, e témakörhöz tartozó fogalmakról és szak kifejezésekről. Mindezt a határterületek és a rokon tudományok bevonásával tegye, kiegészítve a minél tárgyilagosabb tájékoztatást irodalmi utalásokkal.

Szoros nemzetközi összefogásnak köszönhető, hogy a fentebb karakterizált igénynek a lexikon fő vonásaiban képes megfelelni. Több száz elméleti és gyakorlati szakember működött közre az anyag összehordásában, a szocialista országokból éppen úgy, mint a kapitalista és az el nem kötelezett országokból. Nemcsak egyének, de intézmények munkatársi kollektívái is részt vettek az anyag kiválogatásában, a bibliográfia feldolgozásában és a szerkesztőség által nyomdára előkészített szövegek ellenőrzésében. A példás összefogás eredményezte, hogy míg az előmunkálatok elkezdésétől (1963) az első kötet megjelenéséig 12 év telt el, a további kötetek számára már 7 év elegendőnek bizonyult.

Kiválóan mondható a lexikon az alaposság, áttekinthetőség és információs értéke tekintetében is. Régóta küzdenek az irodalom e speciális ágazatának szakemberei a tudományos elismertetésért. A gyermek- és az ifjúsági irodalom hagyományos lebecsülésének megszüntetéséért az első sikeres lépést *Jella Lepman* asszony tette meg 1948-ban. A Münchenben életre hívott Nemzetközi Ifjúsági Könyvtárat (Internationale Jugendbibliothek) (UNESCO C-kategória) a nemzetközi megértés és a népek egymáshoz közeledésének a szolgálatába állította. A következő lépést a frankfurti Ifjúsági Könyv-

kutató Intézet alapítása jelentette, amely az elméleti kutatás egyik elismert bázisa lett. A harmadik lépést a fejlődés irányába ez a négykötetes lexikon jelenti. Aligha vitatható, hogy a maga nemében egyedülálló mű nélkülözhetetlen eszköz minden tudós, tanító, nevelő, könyvtáros, író, kiadó, könyvkereskedő és azok számára, akiket a gyermek- és az ifjúsági irodalom múltbeli és jelenkori megjelenési formái érdekelnek, s akik elméleti vagy gyakorlati munkájukhoz megbízható tájékoztatást kívánnak.

Doderer professzor és szerkesztői gárdája nemzetközi mércével mérve is abszolút új művet alkotott. Ebben a gyermek- és az ifjúsági irodalom története és jelen helyzete a 72 ország nemzeti irodalmának bemutatásával teljes gazdagságában feltárul. Olyan területekre terjesztették ki tudásunkat, amelyekről eddig csak nagyon kevés vagy nagyon megbízhatatlan információkkal rendelkezünk.

Bizton reméljük, hogy a lexikon a magyar gyermek- és az ifjúsági irodalom fejlődésére is éreztetni fogja kedvező hatását. A szélesebb körű tájékozódás más országok irodalmi életében és az elméleti szakembereket foglalkoztató kérdésekben hozzájárulhat az ifjúság személyisége fejlődésében oly fontos szerepet betöltő kulturális terület társadalmi presztízsének megerősödéséhez.

Tóth Béla

COMPARATIVE RESEARCH ON EDUCATION – OVERVIEW, STRATEGY AND APPLICATIONS IN EASTERN AND WESTERN EUROPE

Niessen, M. – Peschar, J. (Szerk): Összehasonlító pedagógiai kutatások –
áttekintés, stratégia, alkalmazás Kelet- és Nyugat-Európában

A tanulmánykötet az Akadémiai Kiadó és a Pergamon Press közös és igényes gondozásában jelent meg. Előszavában Torsten Husén, a Társadalomtudományi Kutatások és Dokumentációk Európai Koordinációs Központja (*European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences, Vienna*) nevében rámutat arra, hogy e területen az országok közötti együttműködésen alapuló kutatások meglehetősen újak, nem több mint 20 éves múltra tekintenek vissza. Ennek ellenére igen hamar elterjedtek, különösen mostanában, a Koordinációs Központ támogatásával és közreműködésével. Az 1975/80-as években folyó és országok közötti együttműködésen alapuló kutatás, amelyről a kötet első részében olvashatunk, bizonyító erővel húzza alá e kutatások vitalitását. Rámutatva arra is, hogy az empirikus összehasonlító pedagógiai kutatás valóban egy új jövevény a társadalomtudományok összehasonlító tanulmányozása világában. Különösen figyelemreméltó *Husén*-nek a koordinációs, szervezési és vezetési problémák saját tapasztalatain alapuló bemutatása is.

Az országok közötti összehasonlító pedagógiai kutatás sikerének előfeltételei ugyanis igénylik a kiterjedt és költséges adatgyűjtést és -feldolgozást – jelenti ki. Hangsúlyozza, hogy az együttműködésben inkább a kutatóintézetek, mint egyének vegyenek részt, mert az egyének jönnek-mennek, az intézetek pedig maradnak.

A másik előfeltétel a körültekintő tervezés, ütemezés és költségvetés-készítés, amelynek elfogadása elkötelezetté teszi valamennyi közreműködő intézményt.

A harmadik előfeltétel szerint lehetővé kell tenni a mindennapi munkát végzők számára, hogy meghatározott időszakonként összejöhessenek, nemcsak a kölcsönös tájékoztatás céljából, hanem elsősorban azért, hogy egymástól tanulhassanak is.

Végezetül egy hatékony koordinációs központra is szükség van, amely képes a feladattal kapcsolatos információk szerepet és ugyanakkor a megfelelő vezetési funkciókat is ellátni.

Husén felteszi azt a kérdést is, hogy „Mit akarunk az összehasonlító tanulmányokkal elérni? “. Véleménye szerint e kutatások fő célja olyan, magasabb fokú általánosíthatóság, amit egy országban, adott nemzeti és kulturális környezetben már nem lehet elérni. Nemzetközi összefogással viszont olyan kutatási eredmények lehet jutni, amelyek érvényesek lehetnek egy igen széles társadalmi berendezkedési skálán. Azt is hangsúlyozza, hogy ebben a vonatkozásban milyen hasznos lehet egy nemzetközi adatbank létrehozása.

A tanulmánykötet két, különálló fő fejezete közül az első az 1980-as, a nemzetek közötti összehasonlító kutatások varsói nemzetközi szemináriumához (1980. szeptember) kapcsolódik.